

DOI 10.37491/UNZ.107.8
УДК 343.352:351.746.1:174(477)

Галина ВАЛЬЧИШИН¹,
Олександр ЗАГУРСЬКИЙ²

ЕТИЧНІ СТАНДАРТИ ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОГО АНТИКОРУПЦІЙНОГО БЮРО УКРАЇНИ

Досліджено етичні стандарти діяльності Національного антикорупційного бюро України (НАБУ, Бюро) як багаторівневий і динамічний феномен, що не зводиться лише до положень відомчого кодексу етики. Обґрунтовано, що ефективність антикорупційної політики держави прямо залежить не лише від повноважень і ресурсного забезпечення спеціалізованих органів, а й від послідовності дотримання ними самими стандартів доброчесності, які вони покликані утверджувати в суспільстві. Проаналізовано нормативну основу етичних стандартів НАБУ, утворену Законом України «Про запобігання корупції», Законом України «Про Національне антикорупційне бюро України» та відомчим Кодексом професійної етики працівників НАБУ, який деталізує загальнозаконодавчі приписи з урахуванням специфіки правоохоронної діяльності. Досліджено інституційно-технічний рівень забезпечення доброчесності, підкріплений сертифікованою системою менеджменту протидії корупції відповідно до міжнародного стандарту ISO 37001:2016, а

¹ докторка філософії (PhD) у галузі права, старша викладачка кафедри права імені академіка УАН о. Івана Луцького, ЗВО «Університет Короля Данила» (м. Івано-Франківськ), halyna.valchyshyn@ukd.edu.ua, <https://orcid.org/0009-0009-1241-6816>.
Ліцензія Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0)

² кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри права імені академіка УАН о. Івана Луцького, ЗВО «Університет Короля Данила» (м. Івано-Франківськ), oleksandr.zahurskyi@ukd.edu.ua, <https://orcid.org/0000-0003-0797-8864>.

також конкретні інституційні механізми — підрозділ внутрішнього контролю, щорічне зовнішнє незалежне оцінювання діяльності Бюро та конкурсну процедуру відбору детективів. Особливу увагу приділено подіям липня 2025 року, пов'язаним з ухваленням та подальшим скасуванням законодавчих обмежень незалежності НАБУ і Спеціалізованої антикорупційної прокуратури (САП), які засвідчили структурну вразливість гарантій незалежності НАБУ до одномоментних законодавчих змін. На основі зіставлення цих подій із соціологічними даними Центру Разумкова та Національного агентства з питань запобігання корупції за 2022–2025 рр. обґрунтовано авторську трирівневу модель етичної інфраструктури НАБУ, що поєднує нормативно-декларативний, інституційно-процедурний та репутаційно-комунікативний рівні. Доведено, що дієвість етичних стандартів визначається взаємною узгодженістю цих рівнів, а публічна етична позиція керівництва НАБУ в кризових умовах є рівноправним, а не другорядним чинником стабілізації суспільної довіри.

Ключові слова: Національне антикорупційне бюро України, етичні стандарти, доброчесність, антикорупційна політика, незалежність антикорупційних органів, довіра до інституцій, комплаєнс, кодекс професійної етики.

Постановка проблеми в загальному вигляді. Ефективність антикорупційної політики держави прямо залежить не лише від повноважень і ресурсного забезпечення спеціалізованих органів, а й від того, наскільки послідовно ці органи самі дотримуються стандартів доброчесності, які вони покликані утверджувати в суспільстві. Стосовно Національного антикорупційного бюро України (НАБУ, Бюро) ця залежність набуває особливого загострення: будь-яке реальне чи ймовірне порушення етичних норм детективами або керівництвом Бюро автоматично ставить під сумнів легітимність усієї системи протидії корупції, тоді як послідовна етична поведінка органу є одним із небагатьох ресурсів, здатних компенсувати структурну вразливість його інституційної незалежності.

Простежується то негативний баланс довіри, то його суттєве зростання в періоди після кризових подій, що не має задовільного пояснення в межах суто нормативного підходу до етичних стандартів і вимагає врахування репутаційно-комунікативної поведінки НАБУ як самостійного чинника. Як наслідок, наукова проблема статті полягає в необхідності подолання фрагментарності наявних підходів (які розглядають етичні стандарти НАБУ або як суто нормативно-документальне явище, або як предмет соціологічного вимірювання довіри) шляхом побудови цілісної моделі, що поєднує нормативний, інституційний і репутаційний виміри та пояснює їхню взаємодію в кризових умовах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасній літературі, присвяченій етичним стандартам публічної служби та діяльності антикорупційних органів, чітко простежуються чотири самостійні дослідницькі

підходи, кожен із яких має власний предмет, методологію і власні пізнавальні обмеження.

Перший підхід — нормативістський (юридико-догматичний), домінуючий в українському правознавстві. Його представники досліджують правила етичної поведінки як елемент правової політики держави у сфері публічної служби і зосереджуються на вдосконаленні нормативних конструкцій. Найбільш розгорнуто цю позицію обстоює Є. В. Вандін, який, проаналізувавши масив ухвалених на виконання ст.ст. 37 і 38 Закону України «Про запобігання корупції» галузевих актів, доходить висновку, що більшість з них закріплює лише етичні норми у вузькому розумінні — вимоги до дисципліни, зовнішнього вигляду, спілкування з колегами, — тоді як власне антикорупційні вимоги залишаються поза їхніми межами; на цій підставі автор пропонує доповнити розділ VI зазначеного Закону категорією «добročесність» та перейменувати його на «Правила етичної та добročесної поведінки» [1, с. 218–222]. Близьку, але більш теоретизовану позицію займають Д. М. Белов і М. В. Белова, які розглядають добročесність в органах державної влади як елемент правової ідеології сучасного суспільства, тобто як категорію, що передуює позитивному праву і задає йому змістовний орієнтир [2]. Пізнавальне обмеження цього підходу полягає в тому, що він пояснює, якою має бути норма, але не пояснює, чому за формально бездоганної норми фактичний рівень добročесності може залишатися незмінним.

Другий підхід — інституційно-процедурний, який переносить дослідницьку увагу з тексту норми на механізм її забезпечення. Н. С. Васиньова, аналізуючи кодекси етичної поведінки посадових осіб місцевого самоврядування, фіксує показову закономірність: у більшості проаналізованих документів відсутня інформація про громадський і внутрішній контроль за дотриманням кодексу, а подекуди — і критерії, за якими проводиться оцінювання [3, с. 65–69]. Н. В. Сметаніна і Д. С. Мельник у межах кримінологічного аналізу антикорупційної політики оцінюють інституційну спроможність НАБУ та Національного агентства з питань запобігання корупції (НАЗК) і акцентують на невикористаному потенціалі цих органів [4, с. 347–351]. І. Дьордіца та співавтори, досліджуючи антикорупційну експертизу в українському публічному адмініструванні, доводять висновку, що, попри впровадження електронного декларування та автоматизованих систем моніторингу, у правовій базі зберігаються прогалини, які перешкоджають повній реалізації відповідних заходів [5]. Обмеження підходу — він переважно описує процедури, не встановлюючи, за яких умов процедура починає впливати на поведінку.

Третій підхід — управлінсько-компаративний, розвинений передусім у зарубіжній літературі, зосереджений на дихотомії «комплаєнс — добročесність» (*compliance vs integrity*), яку традиційно описують метафорою «низької» та «високої» дороги. Принципове значення має емпіричне дослідження Б. Перлмана, К. Реддіка і Т. Деміра, які на матеріалі національного опитування 764 керівників місцевих адміністрацій США перевіряли, чи справді ці два підходи існують на практиці як самостійні й розрізновані, а не лише

як теоретична конструкція [6, р. 823–837]. Емпіричну ілюстрацію обмеженості суто формальних інструментів дають К. Пліскофф-Варас і Н. Лагос-Мачука, які досліджували, як навчальні заходи впливають на здатність публічних службовців до етичної рефлексії [7, р. 950–968]. Прикладом інтеграції управлінського стандарту в механізм юридичної відповідальності є праця М. Джануарсяха та співавторів, які розглядають систему менеджменту протидії хабарництву за ISO 37001:2016 як передумову застосування концепції відкладеного кримінального переслідування щодо корпорацій [8]. Нормативним узагальненням цього підходу є Посібник ОЕСР з публічної доброчесності, який розкриває зміст тринадцяти принципів Рекомендації Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) з публічної доброчесності та описує використання ризик-менеджменту для оцінки й управління ризиками для доброчесності [9]. Обмеження підходу — він сконструйований для органів виконавчої влади зі стабільним інституційним середовищем і не враховує ситуації, коли сам правовий статус органу піддається законодавчій ревізії.

Четвертий підхід — довірчо-легітимізаційний, який розглядає суспільну довіру не як побічний результат, а як самостійну змінну. Б. Моннері та А. Шіра на матеріалі опитувального експерименту серед 3 000 громадян і 33 експертів щодо французького Вищого органу з питань прозорості публічного життя встановили, що надання інформації про результати діяльності антикорупційного органу справляє відчутний позитивний вплив на сприйняття громадянами його ефективності та легітимності, причому ефект є не меншим, а подекуди більшим саме серед найменш поінформованих і найбільш недовірливих респондентів [10]. Х. Сяо, Т. Гон і В. Ту на прикладі Незалежної комісії проти корупції Гонконгу довели ендегенність зв'язку між довірою і сприйнятою інституційною ефективністю та обґрунтували розрізнення довіри, заснованої на характері інституції, і довіри, заснованої на її результативності [11, р. 602–627]. А. Мунгіу-Піппіді, запроваджуючи індекс реальної прозорості, показала методологічну важливість розмежування прозорості *de facto* і *de jure* [12, р. 1094–1113]. Саме цей підхід дає інструмент для критичної перевірки поширених у публіцистиці причинно-наслідкових тверджень про вплив поведінки органу на рівень довіри до нього.

Отже, невіршеною раніше частиною загальної проблеми залишається таке. По-перше, в українській науці етичні стандарти діяльності саме НАБУ як спеціалізованого правоохоронного органу з особливим статусом не досліджувалися у зв'язці «нормативна конструкція — механізм дисциплінарного забезпечення — юридична стійкість гарантій незалежності». По-друге, зарубіжні концепції етичного менеджменту сформовані на матеріалі органів, які не перебували у стані відкритого правового конфлікту щодо власного статусу, і тому не описують поведінку антикорупційної інституції в умовах законодавчої кризи. По-третє, ендегенність зв'язку між довірою та інституційною ефективністю, доведена в зарубіжній літературі, досі не була врахована в українських оцінках динаміки довіри до антикорупційних органів, що призводить до методологічно необґрунтованих причинних тверджень.

Мета статті полягає у дослідженні змісту, нормативного підґрунтя та інституційних механізмів забезпечення етичних стандартів діяльності НАБУ, а також у формулюванні на цій основі авторських узагальнень щодо структури етичної інфраструктури НАБУ й перспектив її розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Нормативну основу етичних стандартів діяльності НАБУ утворює багаторівнева система актів. На загальнодержавному рівні базовими є Закон України «Про запобігання корупції» та Закон України «Про Національне антикорупційне бюро України», які закріплюють загальні вимоги доброчесності, врегулювання конфлікту інтересів, обмеження щодо подарунків та вимоги фінансового декларування, що поширюються на всіх суб'єктів, на яких поширюється дія антикорупційного законодавства, включно з працівниками НАБУ [13; 14].

Ключове значення має розд. VI Закону України «Про запобігання корупції», який містить систему приписів: вимоги до поведінки відповідних осіб (ст. 37), необхідність додержання вимог закону та етичних норм поведінки (ст. 38), пріоритет інтересів (ст. 39), політична нейтральність (ст. 40), неупередженість (ст. 41), компетентність і ефективність (ст. 42), нерозголошення інформації (ст. 43), утримання від виконання незаконних рішень чи دورучень (ст. 44) [1; 13].

На нашу думку, юридична природа цих приписів потребує уточнення. Вони сформульовані як норми обов'язкової дії, проте самі по собі не містять санкції: жодна зі статей розд. VI Закону не встановлює безпосереднього несприятливого наслідку порушення. Пропонуємо кваліфікувати їх як норми з відкладеною санкцією — приписи, які набувають регулятивної дієвості не автоматично, а лише за умови, що відповідна поведінка кваліфікується як дисциплінарний проступок у порядку, встановленому спеціальним законодавством про проходження служби.

Звідси випливає практично значущий висновок: якість етичного регулювання визначається не так повнотою переліку етичних вимог, як ступенем їх нормативної визначеності, достатньої для того, щоб порушення могло бути покладене в основу дисциплінарного стягнення без порушення принципу правової визначеності.

Абз. 2 ч. 2 ст. 37 Закону України «Про запобігання корупції» передбачає розроблення та забезпечення виконання галузевих кодексів чи стандартів етичної поведінки працівників відповідних органів [1; 13]. За своєю юридичною природою, Кодекс професійної етики працівників Національного антикорупційного бюро України належить саме до цієї категорії актів: він конкретизує загальнонормативні положення з урахуванням специфіки правоохоронної діяльності, встановлюючи вимоги щодо збереження в таємниці відомостей досудового розслідування, недопущення використання службового становища з метою здобуття будь-яких преференцій, а також стандарти поведінки під час здійснення слідчих (розшукових) дій і взаємодії із заявниками, потерпілими та підозрюваними особами [15].

Вважаємо, що цей документ передбачає не декларативний, а процедурний вимір етики: порушення його положень є підставою для дисциплінарного провадження, а в разі істотних порушень — для звільнення з посади детектива. Водночас саме тут виявляється й основний ризик, на який слушно вказує Є. В. Вандін, «якщо галузевий акт обмежується вимогами загальнокультурного характеру і не інтегрує вимог антикорупційного законодавства, він втрачає антикорупційну функцію, зберігаючи лише дисциплінуючу» [3, с. 222].

Дієвість етичних стандартів визначається не їхнім текстом, а наявністю юридичного механізму, здатного встановити факт порушення і застосувати наслідок.

Стосовно НАБУ такий механізм утворюють щонайменше три складові:

— *по-перше*, це підрозділ внутрішнього контролю Бюро, повноваження якого охоплюють проведення службових розслідувань за фактами можливих порушень з боку працівників, зокрема із застосуванням спеціальних методів перевірки доброчесності. Правовою проблемою тут є доказовий статус результатів таких перевірок: перевірка доброчесності, будучи за своєю природою провокативним за формою інструментом, потребує чітких нормативних запобіжників, аби її результати могли бути покладені в основу дисциплінарного рішення без ризику подальшого скасування в судовому порядку;

— *по-друге*, це щорічне зовнішнє незалежне оцінювання ефективності діяльності НАБУ, яке здійснюється комісією за участю міжнародних експертів і має повноваження надавати рекомендації щодо звільнення директора Бюро в разі системних порушень [14]. Юридична конструкція цього механізму є нетиповою для українського права: вона запроваджує зовнішній щодо системи виконавчої влади контур оцінювання, що є одночасно і гарантією незалежності (оцінювання здійснює не політично залежний орган), і потенційним обмеженням (підстави та критерії оцінювання формулюються значною мірою за межами національної правової системи);

— *по-третє*, це конкурсна процедура добору кандидатів на посади, яка включає перевірку доброчесності, психологічне тестування та тестування на поліграфі, що покликано мінімізувати кадрові ризики ще на етапі найму. Із правового погляду, це інструмент превентивної дії, який зміщує акцент з відповідальності за порушення на недопущення доступу до посади осіб із підвищеним ризиковим профілем.

Закон України «Про Національне антикорупційне бюро України» передбачає дисциплінарну відповідальність працівників Бюро, порядок якої деталізується підзаконними та внутрішніми актами [14]. Проведений аналіз дає підстави для висновку: етичні стандарти НАБУ забезпечені юридично лише в тій частині, у якій вони перекладені мовою дисциплінарного права. Приписи, що залишаються у площині ціннісних орієнтирів, юридично не забезпечені, і їх дотримання спирається лише на організаційну культуру та репутаційні стимули.

На інституційно-технічному рівні етичні стандарти НАБУ підкріплені сертифікованою системою менеджменту протидії корупції відповідно до міжнародного стандарту ISO 37001:2016, що передбачає регулярну оцінку

корупційних ризиків, незалежний внутрішній аудит доброчесності та періодичну зовнішню ресертифікацію [16].

Вважаємо за необхідне чітко окреслити правовий статус цього інструменту. ISO 37001:2016 не є джерелом права: він не встановлює прав і обов'язків, не породжує юридичної відповідальності, а сертифікат відповідності не є юридичним фактом, що підтверджує фактичну відсутність корупційних практик. Стандарт засвідчує наявність формалізованих процедур управління корупційними ризиками, а не результат їх застосування. Зарубіжна практика демонструє, що юридичного значення такий стандарт набуває лише тоді, коли законодавець прямо інтегрує його в механізм відповідальності — як у моделі, описаній М. Джануарсяхом та співавторами, де впровадження системи менеджменту протидії хабарництву розглядається як умова застосування альтернативного порядку реагування на корпоративну корупцію [8]. В українському правовому полі такої інтеграції немає, тому сертифікація за ISO 37001:2016 зберігає передусім репутаційне та управлінське, а не юридичне значення.

Це узгоджується з висновками Б. Перлмана, К. Реддіка і Т. Деміра про необхідність емпіричного, а не декларативного розмежування комплаєнсного та доброчесного підходів [6], а також із результатами К. Пліскофф-Вараса і Н. Лагос-Мачуки, які показують, що формальні інструменти самі по собі не породжують етичної рефлексії у службовців [7]. Наведене підтверджує тезу, відтворену Н. С. Васицькою: наявність усіх формальних елементів етичної інфраструктури не тотожна їх реальному функціонуванню [3].

Дотримання етичних стандартів у НАБУ забезпечується не лише декларативними нормами, а й конкретними інституційними механізмами. По-перше, це підрозділ внутрішнього контролю Бюро, повноваження якого охоплюють проведення службових розслідувань за фактами можливих порушень з боку детективів, зокрема і з використанням спеціальних методів перевірки доброчесності. По-друге, це щорічне зовнішнє незалежне оцінювання ефективності діяльності НАБУ, яке здійснюється відповідно до Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України» комісією за участю міжнародних експертів і має повноваження надавати рекомендації щодо звільнення директора Бюро в разі системних порушень. По-третє, це передбачена законодавством процедура конкурсного відбору кандидатів на посади детективів, яка включає перевірку доброчесності, психологічне тестування та тестування на поліграфі, що покликано мінімізувати кадрові ризики ще на етапі найму.

Особливість правового статусу НАБУ полягає в тому, що гарантії його незалежності — конкурсний порядок призначення директора, зовнішнє незалежне оцінювання, заборона втручання у діяльність — закріплені на рівні звичайного закону [14]. Із цього випливає юридичний наслідок, який до липня 2025 р. мав переважно теоретичний характер: будь-яка з цих гарантій може бути змінена або скасована актом такої самої юридичної сили, ухваленим у загальному законодавчому порядку, за правилом *lex posterior derogat priori*, без застосування ускладненої процедури.

Тим не менше, найбільш показовим емпіричним епізодом, що дозволяє оцінити реальну, а не декларативну дієвість етичних стандартів НАБУ, стали події липня 2025 року. 22 липня 2025 р. Верховна Рада України ухвалила Законопроект № 12414 [17], положення якого передбачали суттєве розширення повноважень Генерального прокурора щодо НАБУ і Спеціалізованої антикорупційної прокуратури; того ж дня Президент України підписав цей Закон [18; 19]. Ухвалення Закону супроводжувалося протестними акціями в низці українських міст [20] і публічно висловленою стурбованістю міжнародних партнерів [21; 22]. 31 липня 2025 р. Верховна Рада ухвалила альтернативний законопроект № 13533 [23], яким попередні зміни було скасовано, а незалежність НАБУ і Спеціалізованої антикорупційної прокуратури (САП) відновлено; того ж дня Закон було підписано Президентом України [24; 25]. Керівництво обох органів публічно висловлювало заперечення проти ухвалення першого Закону.

Юридично значущим є не зміст конкретних положень законопроекту № 12414, а продемонстрована ним процедурна обставина: зміна фундаментальних гарантій незалежності спеціалізованих антикорупційних органів виявилася можливою протягом одного пленарного засідання, а її скасування — протягом наступного тижня. Це означає, що чинна модель захисту статусу НАБУ не передбачає жодної юридичної «інерційності» — ускладненого порядку перегляду, кваліфікованої більшості, обов'язкового попереднього висновку профільних інституцій чи відкладеного набрання чинності.

Гарантії незалежності антикорупційного органу за таких умов є настільки стійкими, наскільки стійкою є поточна політична кон'юнктура, що суперечить самій ідеї інституційної незалежності як правової категорії. Додатковим чинником є те, що функціонування незалежних антикорупційних інституцій належить до предмета переговорного розділу, який стосується правосуддя та основоположних прав у процесі вступу України до Європейського Союзу, а отже, законодавча волатильність у цій сфері має і зовнішньополітичний вимір.

На нашу думку, публічна позиція керівництва НАБУ в цій ситуації є виявом інституційної етики в її найбільш вимогливій формі — готовності відкрито обстоювати правовий статус органу в умовах прямого зовнішнього тиску. Водночас підкреслимо: твердження про те, що саме ця позиція спричинила швидке відновлення *status quo*, є оцінним судженням, а не встановленим фактом. Законодавче рішення 31 липня 2025 р. формувалося під впливом множини чинників — суспільної реакції, позиції міжнародних партнерів, внутрішньополітичних розрахунків, — питома вага яких емпірично не встановлена і в межах цієї статті встановлена бути не може.

Соціологічні дані дають змогу простежити зв'язок між суспільною довірою та дотриманням етичних стандартів антикорупційними органами. За результатами опитування Центру Разумкова, проведеного в лютому-березні 2023 року, респонденти оцінювали рівень корумпованості антикорупційних органів (НАБУ, САП, НАЗК) у 5,6 бала за десятибальною шкалою, що на той момент було нижче за оцінку корумпованості Верховної Ради (6,8 бала) та Кабінету Міністрів (6,1 бала) [27]. Дослідження того самого центру

за жовтень 2023 року фіксувало негативний баланс довіри щодо низки інституцій, включно з НАБУ і САП [28].

Звідси випливає, що зростання довіри до НАБУ має характер тривалого тренду, який розпочався щонайменше за чотири роки до подій липня 2025 року і зберігав спрямованість протягом усього періоду спостереження. Приписувати цей тренд одній події методологічно неправильно.

Саме тут результати Б. Моннері та А. Шіра набувають прикладного значення: надання громадянам інформації про результати діяльності антикорупційного органу відчутно покращує сприйняття його ефективності та легітимності, причому найбільший ефект спостерігається серед найменш поінформованих [10].

Окремо наголосимо на методологічному застереженні, що випливає з дослідження Х. Сяо, Т. Гона і В. Ту: зв'язок між довірою до інституції та сприйняттям її ефективності є ендегенним, тобто причинність діє в обох напрямках одночасно [11]. Це унеможливорює коректне формулювання тверджень про односпрямований причинно-наслідковий зв'язок на підставі самих лише агрегованих часових рядів. Крім того, зіставлення показників різних соціологічних служб, отриманих на різних вибірках і різними методами збору даних, є некоректним; саме тому в цій статті динамічний аналіз побудовано на єдиному ряді. Дані Національного агентства з питань запобігання корупції, за результатами дослідження «Корупція в Україні 2024: розуміння, сприйняття, поширеність», використано як контекстний, а не як порівнюваний матеріал [29].

На основі проведеного нормативного, інституційного та емпіричного аналізу пропонується авторська трирівнева модель етичної інфраструктури НАБУ.

Перший рівень — нормативно-декларативний: закони загальної дії та Кодекс професійної етики працівників НАБУ, які визначають зміст очікуваної поведінки. Функція рівня — встановлення стандарту; його самостійна дієвість обмежена природою норм із відкладеною санкцією.

Другий рівень — інституційно-процедурний: підрозділ внутрішнього контролю, механізм зовнішнього незалежного оцінювання, конкурсні процедури добору кадрів, сертифікована система менеджменту протидії корупції. Функція рівня — перетворення стандарту на процедуру, здатну виявляти й припиняти конкретні порушення.

Третій рівень — репутаційно-комунікативний: публічна поведінка керівництва та працівників Бюро, зокрема готовність відкрито обстоювати інституційну незалежність, комунікувати із суспільством і журналістами, підтримувати прозорість у відносинах із міжнародними партнерами. Функція рівня — забезпечення зовнішньої верифікованості перших двох рівнів.

Наукова новизна запропонованої моделі полягає у трьох відмінностях від наявних концепцій.

Відмінність від концепції ethics infrastructure ОЕСР. Посібник ОЕСР з публічної доброчесності описує загальнодержавну архітектуру доброчесності, адресовану урядові в цілому, і структурує її навколо тринадцяти принципів Рекомендації, що охоплюють увесь публічний сектор [9]. Запро-

понована модель має інший масштаб і предмет: вона є внутрішньоінституційною і побудована для окремого спеціалізованого органу, який сам є суб'єктом антикорупційної політики, а не її об'єктом. Це принципова відмінність, оскільки для антикорупційного органу порушення власних етичних стандартів має не лише дисциплінарні, а й легітимізаційні наслідки для всієї системи протидії корупції.

Відмінність від дихотомії compliance–integrity. Класична дихотомія, емпірично перевірена Б. Перлманом, К. Реддіком і Т. Деміром, є двовимірною, причому обидва її елементи орієнтовані всередину організації: і комплаєнс, і доброчесність описують спосіб впливу на поведінку працівника [6]. Запропонована модель додає третій, зовнішньо орієнтований рівень і — що суттєвіше — розглядає його не як похідний від перших двох, а як рівнозначний їм. Це зміщення має теоретичне обґрунтування: якщо, за Х. Сяо, Т. Гоном і В. Ту, довіра, заснована на характері інституції, впливає на сприйняття її ефективності сильніше, ніж навпаки [11], то публічна поведінка органу не може розглядатися як другорядна щодо його внутрішніх процедур.

Відмінність від стандарту ISO 37001:2016. ISO 37001:2016 є стандартом системи менеджменту, який описує процедури й не містить репутаційного виміру взагалі; його предмет вичерпується другим рівнем запропонованої моделі [16]. Модель, отже, не конкурує зі стандартом, а вбудовує його як складник одного з рівнів.

До того ж, ключове положення моделі має системний характер: дієвість етичних стандартів визначається не станом окремого рівня, а взаємною узгодженістю всіх трьох. Наявність сертифікованих процедур без публічної репутаційної поведінки не забезпечує суспільної довіри; публічна риторика без процедурного підкріплення залишається декларативною; нормативна повнота без обох наступних рівнів відтворює ситуацію формального існування етичної інфраструктури. Методологічною аналогією тут слугує запропоноване А. Мунгіу-Піппіди розмежування прозорості *de jure* і *de facto* [12]: етична інфраструктура так само потребує розрізнення нормативно закріпленого та фактичного станів.

Висновки. За результатами проведеного дослідження, можна сформулювати такі висновки. Етичні стандарти діяльності НАБУ формуються на перетині загальнодержавного антикорупційного законодавства, відомчого Кодексу професійної етики та міжнародно сертифікованої системи менеджменту протидії корупції. Приписи розд. VI Закону України «Про запобігання корупції», за своєю юридичною природою, є нормами з відкладеною санкцією: вони набувають регулятивної дієвості лише через механізм дисциплінарної відповідальності, а отже, етичний стандарт є юридично забезпеченим рівно настільки, наскільки він перекладений мовою дисциплінарного права.

До того ж, сертифікація за ISO 37001:2016 має управлінське і репутаційне, але не юридичне значення: стандарт не є джерелом права і засвідчує наявність процедур, а не результат їх застосування. Його юридична

вага виникає лише у разі прямої інтеграції законодавцем у механізм відповідальності, чого в українському правовому полі наразі не зроблено.

У зв'язку з цим, події липня 2025 року емпірично підтвердили структурну вразливість гарантій незалежності НАБУ: закріплені на рівні звичайного закону, вони можуть бути змінені в загальному законодавчому порядку протягом одного пленарного засідання. Це зумовлює потребу в запровадженні юридичної «інерційності» — ускладненого порядку перегляду статусу антикорупційних інституцій.

Запропонована трирівнева модель етичної інфраструктури НАБУ відрізняється від концепції *ethics infrastructure* ОЕСР внутрішньоінституційним масштабом, від дихотомії *compliance–integrity* — наявністю зовнішньо орієнтованого і рівнозначного третього рівня, від ISO 37001:2016 — тим, що вбудовує стандарт як складник другого рівня. Дієвість етичних стандартів визначається взаємною узгодженістю всіх трьох рівнів.

Вважаємо за доцільне:

1) підвищити юридичну стійкість гарантій незалежності НАБУ шляхом запровадження ускладненого порядку перегляду норм, що визначають статус антикорупційних органів, — зокрема через вимогу попереднього висновку профільних інституцій та відкладене набрання чинності;

2) при перегляді Кодексу професійної етики працівників НАБУ забезпечити нормативну визначеність етичних вимог, достатню для їх використання як підстави дисциплінарного стягнення, і прямо інтегрувати до нього вимоги антикорупційного законодавства;

3) з огляду на рекордно високу частку громадян без сформованої позиції щодо НАБУ, розглядати системне інформування суспільства про результати діяльності Бюро не як PR-функцію, а як інструмент забезпечення легітимності з доведеною емпіричною ефективністю.

Перспективними напрямками подальших наукових досліджень є розроблення методики емпіричного вимірювання ефективності кожного з трьох рівнів запропонованої моделі; порівняльно-правовий аналіз механізмів захисту незалежності антикорупційних органів у державах-членах Європейського Союзу з метою вироблення пропозицій щодо підвищення юридичної стійкості статусу НАБУ, а також дослідження нормативної визначеності етичних приписів як умови їх придатності бути підставою дисциплінарної відповідальності.

Список використаних джерел

1. Вандін Є. В. Роль уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання та виявлення корупції у розробці та впровадженні правил етичної та доброчесної поведінки. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 8. С. 218-222. <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2024-8/49>.
2. Белов Д. М., Белова М. В. Доброчесність в органах державної влади як елемент правової ідеології сучасного суспільства. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2024. Вип. 86. ч. 5. С. 213-218. <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.86.5.32>.
3. Васиньова Н. С. Етичні кодекси в системі державного управління на тлі євроінтеграції. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія:*

- Публічне управління та адміністрування. 2023. Т. 34 (73). № 4. С. 65–69. <https://doi.org/10.32782/TNU-2663-6468/2023.4/12>.
4. Сметаніна Н. В., Мельник Д. С. Політика протидії корупції — шляхи вдосконалення та сучасний стан. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2023. № 3. С. 347–351. <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2023.03.62>.
 5. Diorditsa I., Onishchuk Y., Matviichuk A., Maliarchuk N., Dasiuk V. Anti-Corruption Expertise in Ukrainian Public Administration: Conceptual Framework, Challenges, and Innovative Approaches. *CERIDAP*. 2025. № 1. <https://doi.org/10.13130/2723-9195/2025-1-72>.
 6. Perlman B. J., Reddick C., Demir T. A Compliance–Integrity Framework for Ethics Management: An Empirical Analysis of Local Government Practice. *Public Administration Review*. 2023. Vol. 83, № 4. P. 823–837. <https://doi.org/10.1111/puar.13610>.
 7. Pliscoff-Varas C., Lagos-Machuca N. Efecto de las capacitaciones en la reflexión sobre ética y corrupción. *Revista de Administração Pública*. 2021. Vol. 55, № 4. P. 950–968. <https://doi.org/10.1590/0034-761220200658>.
 8. Januarsyah M. P. Z., Pratama M. R., Pujiyono P., Gultom E. The Implementation of the Deferred Prosecution Agreement Concept to Corruption by Corporations with the Anti-Bribery Management System (SNI ISO 37001:2016). *Padjadjaran Jurnal Ilmu Hukum*. 2021. Vol. 8. № 2. Art. 4. <https://doi.org/10.22304/pjih.v8n2.a4>.
 9. Посібник ОЕСР з публічної доброчесності. Paris : OECD Publishing, 2024. 250 с. *Organisation for Economic Co-operation and Development*. <https://doi.org/10.1787/5b2fe28c-uk>.
 10. Monnery B., Chirat A. Trust in a National Anti-Corruption Agency: A Survey Experiment among Citizens and Experts. *European Journal of Political Economy*. 2024. Vol. 85. Art. 102592. <https://doi.org/10.1016/j.ejpoleco.2024.102592>.
 11. Xiao H., Gong T., Tu W. Why Trust Weighs More? Investigating the Endogenous Relationship Between Trust and Perceived Institutional Effectiveness. *Administration & Society*. 2024. Vol. 56. № 5. P. 602–627. <https://doi.org/10.1177/00953997241239000>.
 12. Mungiu-Pippidi A. Transparency and Corruption: Measuring Real Transparency by a New Index. *Regulation & Governance*. 2023. Vol. 17. № 4. P. 1094–1113. <https://doi.org/10.1111/rego.12502>.
 13. Про запобігання корупції. Закон України від 14.10.2014 р. № 1700–VII. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: <https://t.ly/k9t6t>.
 14. Про Національне антикорупційне бюро України: Закон України від 14.10.2014 р. № 1698–VII. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: <https://t.ly/hHjym>.
 15. Кодекс етики працівників Національного антикорупційного бюро України. *Національне антикорупційне бюро України*. URL: <https://t.ly/qaWlt>.
 16. Система протидії корупції у НАБУ відповідає вимогам стандарту ISO 37001:2016. *Національне антикорупційне бюро України*. URL: <https://t.ly/5uzKM>.
 17. Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо особливостей досудового розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із зникненням осіб безвісти за особливих обставин в умовах воєнного стану. Проект Закону № 12414 від 16.01.2025. *Верховна Рада України*. URL: <https://t.ly/afroJ>.

18. Зеленський схвалив обмеження незалежності НАБУ та САП (22.07.2025). *Forbes Ukraine*. URL: <https://t.ly/VqGOM>.
19. Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо особливостей досудового розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із зникненням осіб безвісти за особливих обставин під час дії воєнного стану. Закон України від 22.07.2025 р. № 4555–IX. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: <https://t.ly/e4n P>.
20. Harmash O., Peleschuk D. Zelenskiy vows to protect Ukraine's anti-corruption agencies, bows to protests (24.07.2025). *Reuters*. URL: <https://t.ly/RPvmz>.
21. Liboreiro J. Von der Leyen calls Zelenskiy and asks him to explain new anti-corruption law (23.07.2025). *Euronews*. URL: <https://t.ly/-9DUw>.
22. Enlargement / Rule of law — Ukrainian anti-corruption institutions: Q&A. Midday press briefing from 24/07/2025. *European Commission Audiovisual Service*. URL: <https://t.ly/p6fuw>.
23. Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України і деяких законодавчих актів України щодо посилення повноважень Національного антикорупційного бюро України та Спеціалізованої антикорупційної прокуратури. Проект Закону № 13533 від 24.07.2025 р. *Верховна Рада України*. URL: <https://t.ly/Dtzy1>.
24. Рада ухвалила закон щодо відновлення незалежності НАБУ і САП (31.07.2025). *Радіо Свобода*. URL: <https://t.ly/kHA4b>.
25. Кутелева І. Зеленський підписав закон, що відновлює незалежність НАБУ і САП (31.07.2025). *Європейська правда*. URL: <https://t.ly/zCniR>.
26. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення повноважень Національного антикорупційного бюро України та Спеціалізованої антикорупційної прокуратури. Закон України від 31.07.2025 р. № 4560–IX. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: <https://t.ly/yef>.
27. Оцінка громадянами ситуації в країні та дій влади, довіра до соціальних інститутів (лютий — березень 2023 р.). *Центр Разумкова*. URL: <https://t.ly/IVZP8>.
28. Буняк В. Центр Разумкова: майже половина опитаних довіряє українським медіа (11.10.2023). *Детектор медіа*. URL: <https://t.ly/XWOIN>.
29. Корупція в Україні 2024: розуміння, сприйняття, поширеність. Аналітичний звіт за результатами загальнонаціонального соціологічного дослідження. Київ, 2024. *Національне агентство з питань запобігання корупції. Інформаційна система моніторингу реалізації державної антикорупційної політики*. URL: <https://t.ly/eomG1>.

Надійшла до редакції 11.10.2025
Прийнята до друку 24.12.2025

Опублікована онлайн 29.12.2025
Опублікована № 5 (107), 2025

Halyna VALCHYSHYN, Oleksandr ZAGURSKYY
(Higher Education Institution «King Danylo University»)

Ethical Standards of the National Anti-Corruption Bureau of Ukraine

The article examines the ethical standards governing the activities of the National Anti-Corruption Bureau of Ukraine (NABU) as a multi-level and dynamic phenomenon that cannot be reduced solely to the provisions of its departmental code of ethics. It is substantiated that the effectiveness of the state's anti-corruption policy depends directly

not only on the powers and resources of specialised bodies, but also on the consistency with which these bodies adhere to the integrity standards they are called upon to uphold in society. The normative basis of NABU's ethical standards is analysed. It comprises the Law of Ukraine "On Prevention of Corruption", the Law of Ukraine "On the National Anti-Corruption Bureau of Ukraine", and the departmental Code of Professional Ethics for NABU Employees, which elaborates on general legislative provisions in light of the specific nature of law enforcement activities. The institutional and technical level of integrity assurance is examined. It is underpinned by a certified anti-corruption management system compliant with the international standard ISO 37001:2016, as well as specific institutional mechanisms, including the internal control unit, the annual independent external evaluation of the Bureau's performance, and the competitive selection procedure for detectives. Particular attention is paid to the events of July 2025 concerning the adoption and subsequent repeal of legislative restrictions on the independence of NABU and the Specialised Anti-Corruption Prosecutor's Office (SAPO), which revealed the structural vulnerability of the guarantees of NABU's independence to abrupt legislative changes. Based on a comparison of these events with sociological data from the Razumkov Centre and the National Agency on Corruption Prevention for 2022–2025, the author substantiates a three-level model of NABU's ethical infrastructure, combining normative and declarative, institutional and procedural, and reputational and communicative dimensions. It is demonstrated that the effectiveness of ethical standards is determined by the coherence among these levels and that the public ethical stance of NABU's leadership in times of crisis is an equally important, rather than secondary, factor in stabilising public trust.

Keywords: National Anti-Corruption Bureau of Ukraine, ethical standards, integrity, anti-corruption policy, independence of anti-corruption bodies, institutional trust, compliance, code of professional ethics.